

SYMPOSIUM

Met hoofd, hart en handen naar de toekomst

12 november 2023

Eindverslag

OLV Bilthoven

Geloven met hoofd, hart en handen.

In het jaar van haar honderdjarig bestaan organiseerde de OLV Kerk op zondag 12 november van 13.00 uur tot 16.30 uur een symposium 'Met Hoofd, Hart en Handen naar de toekomst'. Een symposium, bedoeld voor iedereen die zich betrokken voelt bij de kerken in Nederland en die zich soms afvraagt of er nog wel een toekomst is voor de kerk in de 21e eeuw.

De kerken in Nederland lopen in snel tempo leeg. Voor deze leegloop is nog geen oplossing gevonden. Is het mogelijk voor kerken om zich met "hoofd, hart en handen" aan te passen aan de huidige tijd en wat betekent dit voor de toekomst voor onze kerken? Vanuit diverse invalshoeken proberen gastsprekers antwoord te geven op deze vragen.

Met als centrale achterliggende gedachte: Als hoofd, hart en handen kunnen samenwerken, dan mogen we vertrouwen houden, anders gezegd, blijven geloven in de toekomst van de kerk.

Sprekers: Peter Nissen, Jozef Wissink, Hans Boerkamp en Wim Smeets

Organisatie: Heleen Bastiaanse, Cunera Buist, Jan Ham, Monique Nauta, Hélène Röling en Gerard Weersink

Verslaglegging: Gerdien Rokebrand en Ineke Ham

Catering: Tim Bottema

De sprekers:

- **Prof. dr. Peter Nissen, *cultuur- en kerkhistoricus***
Dagvoorzitter, inleiding en afsluiting
- **Prof. dr. Jozef Wissink, *priester theoloog***
Geloven, het hoofd erbij houden
- **Dhr. Hans Boerkamp, *pastoraal medewerker spiritualiteit en gemeenschapsopbouw***
Verhalen-spiritualiteit – de levensloop van de mens in één dag
- **Dr. Wim Smeets, *geestelijk verzorger en oud-afdelingshoofd van de afdeling Zingeving en Spiritualiteit van het Radboudumc***
Luisteren met ruimte

World Café

Na afloop van de lezingen werden in een ‘World Café’ de eigen inbreng en vragen van de bezoekers verder besproken. Hierna was er de traditionele OLV-borrel, waarna de dagvoorzitter Peter Nissen het symposium afsloot met een samenvatting van de tafeldiscussies.

Opening door dagvoorzitter Peter Nissen

Fijn, dat u met zovelen bent gekomen om ons vanmiddag te bezinnen op een gelovige toekomst met hoofd, hart en handen. Omdat we in een kerkgebouw zijn, een huis voor de ziel, stel ik voor om een moment stil te zijn om hier even thuis te raken.

Huub Oosterhuis zei het al: “Een kerkgebouw is een huis dat een levend lichaam wordt als wij er binnengaan”. Dat hebben wij nu gedaan. Vandaag is er ook een grote klimaatmars in Amsterdam. En sinds de encyclick Laudato Sí weten wij dat het klimaat ook ons ter harte moet gaan.

Wij zijn vandaag bij elkaar gekomen met het eeuwfeest van de OLV Bilthoven als aanleiding.

Ook mijn universiteit viert dit jaar zijn eeuwfeest. Die combinatie van die eeuwfeesten zegt iets over die tijd: 1923 was een hoogtepunt van

de katholieke opleving, de opbloei van het katholieke geloof na het leiden van een schuilkerkbestaan in de republiek.

Een derde van de Nederlandse bevolking in 1023 was Rooms-Katholiek, ongeveer 2 ½ miljoen mensen. Vanaf 1850 zijn 800 nieuwe parochiekerken gebouwd in Nederland, dus ook dit kerkgebouw. En in 1923 er kwamen meer dan 200 nieuwe RK-priesters bij.

Nu is de situatie ingrijpend veranderd; de hoogconjunctuur van een eeuw geleden is voorbij. We hebben te maken met krimp, vergrijzing, een tekort aan voorgangers, sluiting/afbraak/afstoting of herbestemming van kerkgebouwen en fusies van parochies. Daar moeten we niet somber van worden, maar de tijden zijn veranderd.

Paus Franciscus zei al eerder: “Wij leven niet in een tijdperk van veranderingen, maar wij leven in een verandering van tijdperk”. Het Christendom gaat in de hele wereld een nieuw tijdperk binnen. Hoe dat eruitziet, weet niemand. Dat is het avontuur dat we aangaan, als we erin willen geloven.

Dus laten we niet bij de pakken neerzitten. De huidige uitdaging is om met hoop en vertrouwen te zoeken naar nieuwe wegen.

Ik vergelijk ons kerk-zijn graag met het prachtverhaal van de Emmausgangers uit het Lucas-evangelie. Twee mensen zijn gedesillusioneerd op weg van Jeruzalem naar Emmaus na de dood van Jezus aan het kruis. Zij ontmoeten een onbekende.

Zij spreken met elkaar, luisteren naar elkaar en nemen samen de Schrift door. Ze voeden zich uit de bronnen van onze geloofstraditie. Pas bij het breken van het brood herkennen zij Jezus in de onbekende medereiziger.

Dit verhaal geeft voor mij aan wat een avontuur samen kerk-zijn is: samen spreken en luisteren, van elkaar leren, samen brood breken en delen en zo elkaar bemoedigen.

Het thema van vandaag is dus: met hoofd, hart en handen op weg naar de toekomst. Ik voeg daar graag de voeten aan toe, want kerk-zijn is beweging, dat is op-pad-zijn.

Ik voorzie dat binnen 10 tot 20 jaar het huidige stelsel van parochies verloren zal gaan. Onze kerkstructuur van kerkelijk triomfantisme kraakt in zijn voegen en zal instorten.

Maar ik vertrouw erop dat er iets nieuws komt!

Een goed theologisch boek is dit jaar verschenen van de Tsjechische theoloog, socioloog, priester en hoogleraar Tomáš Halík: “De namiddag van het Christendom”. Hij sluit aan bij de woorden van de paus: “We leven niet in een tijdperk van verandering maar in een verandering van tijdperk”. De kerk/het Christendom gaat een heel nieuw tijdperk in. Het Christendom heeft zijn ‘middagdutje’ gehouden en daarna kan je twee dingen doen: je kan terugvallen op het patroon van daarvoor maar je kunt ook met verfrist elan iets nieuws, iets anders gaan doen. En de kerk is op het ogenblik bezig om dat te leren. Dat gaat langzaam en heel geleidelijk maar op alle niveaus.

Straks gaan wij in gesprek aan ronde tafels. Zo gebeurt dat ook in het synodale proces dat paus Franciscus in gang heeft gezet. Voor het eerst in de kerkgeschiedenis zaten de deelnemers daar ook aan ronde tafels i.p.v. in lange rijen: bisschoppen, kardinalen, leken, mannelijke en vrouwelijke religieuzen, pastoraal werkers, diakens.

Allemaal op gelijke hoogte, op ooghoogte van elkaar. In een cirkel waarin niet benadrukt werd dat de één hoger in rang was dan de ander. De paus was er bijna alle dagen bij en hij schoof aan bij verschillende tafels. Dit geeft een mooi beeld van wat er aan het gebeuren is en waarvan ik hoop dat we het op lokaal niveau kunnen mee-voltrekken: de verandering van een hiërarchische en klerikale kerk naar een luisterende en synodale kerk. Een kerk die luistert naar diegenen naar wie vroeger nooit geluisterd werd. Dat is wat de paus beoogt: een luisterende gemeenschap. En dat is ook op lokaal niveau belangrijk.

Daar zal de derde inleiding van Wim Smeets ook over gaan: hoe belangrijk goed luisteren is.

Ruimte geven aan de ander zonder dat jij er direct in gaat springen met wat jij denkt dat het beste is. Goed luisteren naar elkaar.

Die weg die wij gaan inslaan op vele niveaus zou je een pelgrimage kunnen noemen. Dat kost tijd, zeker op de hogere niveaus. Maar ik ben erg voor geduld en vertrouwen. Het is geen bedevaart, want dan weet je het doel, de concrete bestemming al.

Maar bij een pelgrimage ga je een vreemd land binnen. Je wordt een pelgrim, een vreemdeling. Je weet vaak niet waar je terecht komt. Zoals dat met Willibrord is gebeurd. Voor hem was het ook een avontuur.

De vraag is: durven wij dat avontuur aan? In dat avontuur zullen we veel moeten loslaten.

Veel moeten loslaten van dingen die ons misschien ook dierbaar zijn. Die opgebouwd zijn in de loop van decennia, in de loop van eeuwen aan kerkelijke structuur en kerkelijke verworvenheden.

Maar een pelgrim moet zo min mogelijk bagage meenemen, alleen datgene wat je echt nodig denkt te hebben.

En dat is ook de vraag waar wij ons voor gesteld zien: wat hebben we nu echt nodig om met hoofd, hart en handen gelovig de toekomst in te kunnen gaan?

En met de bezinning op die vraag zullen de drie sprekers van vanmiddag u op weg helpen: Wat hebben we echt nodig en wat is echt belangrijk voor ons?

Jozef Wissink zal spreken over het belang van de balans van hoofd en hart.

Hans Boerkamp zal ons vertellen over het belang van verhalen die iets wakker maken in ons.

En Wim Smeets zal spreken over het belang van echt goed luisteren naar elkaar om zo ruimte te scheppen in elkaars leven.

Lezing Jozef Wissink: *Geloven, het hoofd erbij houden*

Mij is gevraagd, om in te gaan op de verhouding tussen geloven en menselijk nadenken. Dat roept meteen twee vragen op. De eerste is: is het goed om het kopje erbij te houden, wanneer je gelooft? Of is het juist gevaarlijk. De tweede vraag is: verdragen geloof en nadenken elkaar wel? Als je iemand hoort zeggen: “Geloven is toch eerder een zaak van gevoel of van intuïtie en nadenken leidt daar van af”, heb je beide vragen tegelijk aan de orde. Nu kun je tegen de stelling dat nadenken je afleidt van het gevoel op zich al opwerpen, dat het omgekeerde ook waar lijkt te zijn. De ervaring leert dat je door nadenken en kennis van zaken ook gevoeliger wordt. Laat ik eerst maar eens toegeven, dat veel kennis van iets je soms de directe toegang tot emotie ontnemt. Ik zat een keer in een concert in Vredenburg en luisterde vol overgave naar de vijfde symfonie “uit de nieuwe wereld” van Dvorák. Met name het langzame deel uit die symfonie is ontroerend. Naast mij zat een man, bij wie letterlijk de tranen over zijn wangen rolden. Dat was mij ook overkomen, de eerste keer dat ik het hoorde. Ondertussen had ik die melodie al vaak gehoord, was ik beter thuis in klassieke muziek en andere kunsten überhaupt, herkende ik beter de stijlen, waartoe de stukken behoorden.

Nu herinnerde die huilende man mij ineens aan wat er gebeurt als je onbeschermd door begrip voor het eerst een werkelijk mooie melodie hoort. Teveel kennis kan je hinderen. Daarom wilde de oude kerk de dopelingen niets vertellen over de doop en de eucharistie. De catechese ging over de geloofsbelijdenis. De doop en de eucharistie moet je eerst maar eens ongedekt meemaken. Daarna leggen we het wel uit. Maar tegelijk heb ik er geen spijt van, dat ik me verdiept heb in muziek, er ook intellectueel analytisch wat mee bezig ben geweest. Dat heeft mij weer toegangen geopend tot vormen van muziek, die mijn buurman misschien nog zou wegdoen als te moeilijk, maar die mij nu innerlijk bewegen. Ik ben ervoor dat we ons leven aandachtig leven en er ons door laten beroeren en ontroeren, maar dat we tegelijk het kopje erbij houden.

Ik ben vanaf mijn achttiende levensjaar bezig geweest met nadenken over ons geloof. Toen begon ik aan mijn studie van de theologie en die studie heeft mij nooit meer losgelaten. Dat betekent dat er natuurlijk ook wel eens wat scheefgroeï kwam, omdat ik meer tijd besteedde aan nadenken, lezen en studeren dan aan gebed, wandelen in de natuur en diaconale inzet voor de armen. Gelukkig hebben anderen me erop gewezen, waar dat gebeurde en wat er daardoor mis ging. Want dat kan dus.

Geloven is volgens mij een menselijke daad, die de hele persoon aangaat en de hele persoon raakt. Dus gaat het over voelen, doen en laten, denken, rituelen, eten en drinken, seks en geld verdienen, stilte en zingen, maatschappelijk en politiek engagement, ziekte en gezondheid, liefde en haat. Omdat ik in mijn leven meestal ook actief was in de liturgie en het pastoraat, geestelijke begeleiding gaf en ontving, is er wel een zekere balans gekomen tussen denken en de andere aspecten van het leven.

Met denken bedoel ik echt nadenken. En nadenken betekent: dat je op vragen stuit, die je uitdagen en waar je als denker niet omheen kunt. Je kunt ze wel eens tijdje in de koelkast zetten, maar ondertussen weet je heel goed dat ze in die koelkast op je liggen te wachten.

Want echte theologie is, dat je jouw geloof bloot stelt aan het denken en zijn vragen, ook als je daardoor atheïst dreigt te worden (daar zien gelovigen meestal tegenop, ik ook). Maar theologie is ook het omgekeerde, dat je jouw denken bloot stelt aan het geloof, dat je het uit laat dagen door Jezus Christus, door zijn dood en verrijzenis, door het geheim van God. Zou het toch waar kunnen zijn? Stuit mijn denken op grenzen, waar ik denkend en wel door de knieën moet gaan?

Verdragen geloof en denken elkaar? Een strijd op drie fronten.

De tegenstanders van de combinatie van geloof en denken zijn op drie fronten te vinden. Het eerste front zijn de mensen, die zeggen dat de huidige staat van de wetenschappen zich niet met geloven laat verenigen. We denken daar meestal het eerst aan de natuurwetenschappen, waar God als mogelijke oorzaak tot een overbodige hypothese verklaard wordt. Wie kan ernstig nadenken over oerknal, astrofysica, de evolutie en daarna met gelovige ogen de tekst van Genesis 1 lezen? Maar in principe geldt hetzelfde voor de andere vormen van wetenschap: de psychologie, de sociologie, de economie, politicologie, pedagogie enzovoorts. Marx verklaart religie als behoefte aan opium, om de ellende en de vernedering van ons bestaan te kunnen vergeten.

Atheïsme is gewoner geworden in onze cultuur en presenteert zichzelf als de normale manier van volwassen en kritisch denken. Het tweede front opent zich aan het andere einde van het spectrum, namelijk bij de religieuze mensen die stellen, dat het bij geloven wezenlijk gaat om een kwestie van beleving en gevoel en dat nadenken juist dit aanvoelen van het mysterie bedreigt. Voor deze mensen hebben theologen een slechte naam: theologen zijn mensen die abstracties najagen, zich hullen in onbegrijpelijke begrippen en die dreigen hun gedachten over God te gaan aanbidden in plaats van het geheim dat God is.

Het derde front opent zich, waar mensen een stevig geheel van overtuigingen hebben en daar zo sterk van overtuigd zijn, dat ze geen vragen meer hebben. Vragen zijn overbodig geworden.

Binnen kerk en theologie zijn dit de mensen die claimen dat zij orthodox zijn en die boeken schrijven, die uitleggen, waarom hun orthodoxie de waarheid is en alle andere soorten van denken niet. Natuurlijk komt eenzelfde soort orthodoxie ook voor in het kamp van de atheïsten. Kardinaal Eijk en de bekende Britse atheïst Dawkins verschillen in stijl niet erg van elkaar.

Theologisch gesprek met de drie fronten

Als theologie nadenken is, dus vragen stelt en antwoorden zoekt, dan moet het zich de vragen van die drie fronten laten welgevalen: we moeten erover nadenken. Wat betreft de dialoog met de wetenschappen, wil ik erop wijzen, dat er hier al een lange en oude traditie is. Reeds bij Thomas van Aquino treffen we als een argument tegen het er-zijn van God aan, dat de dingen binnen de eindige wereld ook zonder God redelijk verklaarbaar zijn door natuurlijke oorzaken (als het gaat om de fysieke buitenwereld) en door rede en vrije wil (als het gaat om mensendaden).

In het antwoord op dit argument zegt Thomas dat we God niet moeten verwarren met de oorzaken, waarnaar in de fysica gezocht wordt: we zitten op een ander niveau van vragen en antwoorden.

Als het gaat om bijvoorbeeld de evolutieleer moeten we als gelovigen leren om de Bijbel niet als een natuurwetenschappelijk boek te lezen, maar als een boek dat gaat over de relatie van alles tot God en speciaal over wat ons tot heil strekt, tot gemeenschap met God voert. Wanneer we God als schepper belijden, dan gaat het erom dat we van alles zeggen, dat het zijn oorsprong vindt in God en dat alles blijkt een zich evoluerende wereld te zijn. Al in mijn studententijd lazen we Teilhard de Chardin, die vanuit zijn vak -paleontologie- de waarheid van de evolutietheorie had ontdekt. Ik herinner me nog altijd dat hij als beeld voor Gods scheppen gaf: dat God als het ware een brok materie buiten zich wierp, dat hij tegelijk tot zichzelf terug riep als een wereld die zich naar Hem toe evolueerde. Het is maar een beeld, maar het deed goed dienst om het beeld van scheppen als “in zeven dingen alles kant en klaar maken” te relativieren.

Natuurlijk mogen we aan de fysici, de biologen en de scheikundigen ook vragen terug stellen. Deze vakken heten methodisch atheïstisch: methodisch maken ze abstractie van God, van zin vragen, van allerlei kwalitatieve dingen in onze wereld. Ik vind dat een goede zaak voor die wetenschappen en ook voor ons geloof. Als God al te gemakkelijk wordt ingevoerd in de serie van oorzaken, hebben we waarschijnlijk een afgod voor ogen, we hebben God tot een der schepsellijke oorzaken gemaakt. Maar dat betekent, dat wanneer deze wetenschappers zeggen dat uit hun onderzoeken blijkt, dat er geen God is, dan zijn ze als mensen die een groene bril opzetten en dan zeggen dat andere kleuren dan groen niet bestaan. Het bewijs is dan, dat je het goed hebt volgehouden, om binnen je methode God niet te kunnen en willen zien. Als gelovige heb ik er juist grote vragen bij, wanneer een fysicus mij zou zeggen dat hij of zij binnen die methode God was tegen gekomen.

Over de verhouding tussen denken en kennis hebben we al wat opmerkingen gemaakt. Hier wil ik er ook op wijzen, dat onze gevoelens ons ook op dwaalsporen kunnen voeren. Niet elk schuldgevoel berust op spijt over verkeerd handelen. Soms is een afstandelijke en strenge vader of moeder de oorzaak van op zich overbodige schuldgevoelens.

Er is dus wijsheid nodig van onderscheiding. Let op: dit is een van de kernwoorden uit de spiritualiteit van de Jezuïeten en van onze paus. Dat onderscheiden moet zelf een daad van wijsheid zijn. Nu berust wijsheid niet uitsluitend op denken, maar goed nadenken maakt er wel deel van uit.

Halík denkt in zijn boek over de namiddag van het christendom, dat spiritualiteit en spiritualiteitscentra voor de toekomst van het christendom van essentieel belang zullen zijn. Ik ben het daar van harte mee eens. Maar ook daar moet men bedenken, dat spiritualiteit niet alleen gaat over wat men ervaart en voelt. Een leraar van mij, die filosoof was en groot deskundige in de spiritualiteit van de heilige Franciscus, zei dat spiritualiteit een kwestie is van a) oriëntatie, van het kompas goed instellen, dat het b) een kwestie is van levensinrichting, van vaste gewoontes, van oefening in liefdevol en rechtvaardig handelen en dat het c) ging om goed opletten wat teksten en ontmoetingen en het leven überhaupt met je doen. Ik voeg daaraan toe: en daar doorheen telkens alles weer loslaten, zowel je gedachten als je gevoelens en ook wat je gedaan hebt. Bij het eerstgenoemde, het zich oriënteren dacht Zweerman ook aan de theologie en het zich toe-eigenen van de christelijke wijze van zien en denken.

Naar het derde front toe, dat van de dogmatische fanatiekelingen, of het nu om atheïsten van de oude stempel gaat of om versteende katholieke orthodoxie, in het verzet daartegen vind ik Halík in het al genoemde boek voortdurend aan mijn zijde. Bij fundamentalisten worden geen vragen toegelaten en wordt alle ervaring die vragen oproept bij het eigen gelijk weggedrukt. Dat levert een systeem van gedachten op, zonder nadenken en zonder spiritualiteit. De Middeleeuwse theoloog Anselmus sprak over de mogelijkheid en de werkelijkheid van een *gaudium de veritate*, vreugde over de waarheid. Die vreugde wordt, denk ik, gegeven aan zoekers, die het ineens zien. Zonder vragen verliest geloven kraak en smaak. Laat je dus uitdagen door de grote vragen van het leven en ook door die elementen van onze traditie, die je tegen staan. De mooiste kritiek is immers zelfkritiek.

Lezing Hans Boerkamp: *Geloven met je hart*

Even voorstellen

Hans Boerkamp....in mijn werkzame leven 25 jaar pastoraal werker waarvan 14 jaar in Maarssenbroek en daarna dienstverlener Gemeenschapsofbouw en spiritualiteit.

Ik verzamel verhalen...Het begon in Apeldoorn met de vraag...kun je na de preek een verhaal voor kinderen vertellen waarin de preek als het ware wordt samengevat.

We besloten het te doen, sindsdien verzamel ik tot de dag van vandaag korte verhalen. Verhalen, ook bijbelverhalen zijn als spiegels voor het leven. In een notendop vertellen ze waar het om gaat.

Mijn verhaal van vandaag is dan ook doorspekt met deze verhalen.

Geloven met je hart cirkelt om de vraag: 'Waartoe ben ik op aarde?'. Of anders gezegd: 'Wat is de betekenis van je leven?'.

Stefan Covey heeft daarover een boek geschreven. Het gaat over de zeven eigenschappen die richting geven aan je leven en die te maken hebben met opvoeding, met leiding geven aan anderen maar ook aan jezelf. Hij heeft het dan over geboortegeschenken

Ik noem ze:

A. De waarden die het leven zinvol maken zijn geloof, hoop en liefde. Deze waarden laten zich vertalen in de tien geboden.

Ik noem er een paar:

1. Hoed je voor begeerte
2. Neem de tijd om God te eren
3. denk aan je naast
4. Wees trouw
5. Eer je ouders en je kinderen
6. Sta niemand naar het leven

Het zijn universele waarden, geboortegeschenken.

B. Daarnaast hebben we bij onze geboorte het geschenk van vrijheid ontvangen. Vrijheid heeft te maken met de vraag hoe we met de waarden omgaan. We kunnen ja en nee zeggen, maar ook zwijgen.

C. En tenslotte zegt Covey hebben we unieke talenten ontvangen.

1. Een groot of een praktisch inzicht
2. Twee linker handen, maar een gouden hart
3. Ontdekker of uitvoerder

(Water, Vuur Aarde, Lucht)

Zoals we bij elkaar zitten, hebben we een schat aan talent en het één kan niet zonder het ander.

Nu gaat het verhaal dat voordat je geboren wordt, er een engel - ook wel een beschermengel genoemd - heel dicht bij je is.

En die engel fluistert je alle geheimen van het leven in je oor.

Het zijn de geboortegeschenken, maar

op het moment dat je geboren wordt, legt de engel zijn wijsvinger op je lippen en ben je alles wat de engel in je oor gefluisterd heeft vergeten.

Nu is het de kunst van het leven om wat de engel je in het oor gefluisterd heeft weer te herontdekken.

Waar dat gebeurt, aan het licht komt, daar gaat het hart sneller kloppen. Om niet te vergeten heeft de engel een zichtbaar teken achter gelaten.

Dat is het kuiltje onder je neus, een vingerafdruk van de engel.

De kunst van het leven is de geboortegeschenken op te delven...

“Delf mijn gezicht op” zingen we met woorden van Huub Oosterhuis.

Nu hebben we ouders gekregen om ons daarbij te helpen.

Wat een geluk of liever gezegd:

- wat een geschenk is het als je liefdevolle en gewetensvolle ouders hebt...

om het anders te zeggen:

- wat een geschenk is het als je ouders hebt die je de normen en waarden bijbrengen en die je leren omgaan met vrijheid waardoor je je talenten leert ontdekken en vermenigvuldigen.

Dat is niet gemakkelijk....omdat de meesten van ons eigenwijs zijn en ook gevaarlijke wegen willen ontdekken. Als je terugkijkt zijn we allen, althans de meesten van ons wel een langs het randje gegaan.

Ik zeg wel eens opvoeden is een oefening in liefde en vergeving. Ik kom daar straks op terug, maar nu even een filmpje.

Ouders geven hun zoontje een chocolade-ei en zeggen: we moeten even weg en je mag het pas opeten als we terug zijn. Spannender kunnen ze het niet maken.

Wat spannend....Ze hebben het ook geprobeerd met zijn broertje, maar die had het binnen 10 tellen al in zijn mond....

Halík, de grote theoloog in onze dagen en adviseur van de paus, noemt dat diepe geluuksmoment waar alle kwartjes op hun plek vallen

een kairos-moment. Het geeft zin aan het leven, het raakt je hart en de tijd staat stil...een tijdloos moment.

In de bijbel wordt het rijk Gods genoemd, het is er in een eeuwigdurend moment dat verwijst naar hemelse gelukzaligheid. Ons hart leeft ervan. Je hoopt dat het gebeurt maar als het gebeurt dan is het een geschenk.

Vul maar in: Wat een geluk dat ik...op het juiste moment....

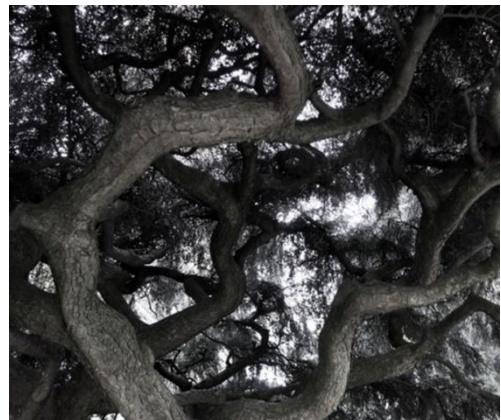
Aan jonge mensen die van elkaar houden vraag ik wel eens: Hoe hebben jullie elkaar ontdekt?

Ook aan ouderen vraag ik het wel eens...

En dan komen de verhalen, en het wonderlijke van al die verhalen is dat het ervaren wordt als een geschenk. Ik noem het verhalen-spiritualiteit...de kairos-momenten.

Maar, het leven is geen rechte lijn. Het is 'groeien naar het licht' en het gaat sprongsgewijs.

De filosoof Kierkegaard heeft het leven vergeleken met een sprong. Zonder sprong kom je niet verder, wordt het leven een sleur.

Het gekke of liever gezegd het bijzondere is dat als je dat woord gehoord, gelezen, of beleefd hebt, dan kom je het overal tegen.

- geboren worden is een sprong
- beroepskeuze is een sprong
- het huwelijk is een sprong en
- de waarheid zeggen is een sprong
- vooral om vergeving vragen is een sprong

Om het bijbels te zeggen: het besluit van Jezus om naar Jeruzalem te gaan is een sprong in het diepe het kan goed aflopen maar ook

volledig misgaan. Hij waagt het vanuit een diep vertrouwen dat God hem hoe dan ook opvangt.

Het kan soms misgaan....

Soms gaat het gruwelijk mis:

- neem een heel volk dat de verkeerde afslag neemt,
- dat mensen mensen doden,
- dat woede en haat en onderdrukking zo gewelddadige vormen kunnen aannemen,
- of soms dat mensen zelf ervoor kiezen een sprong in de dood te maken.

In Utrecht staat een beeld van een jongen met een capuchon over zijn hoofd. Een beeld, groter dan een mens, in de kleuren geel - wit. Op het etiket van zijn jas staat: zelfdoding is doodsoorzaak nummer 1 onder jongeren onder de dertig jaar.

Als je het beeld ziet, raakt het je hart...dit kan toch niet, dit mag toch niet?

Ik wil het niet hebben over schuld maar soms dwalen we op een gruwelijke manier af van onze geboortegeschenken. We springen en vallen te pletter en veroorzaken groot verdriet. En wat dan..., is dit het dan?

Dan kom ik nu bij het woord vergeving... Het is het laatste woord dat Jezus spreekt. We bidden het hier in deze kerk al 100 jaar lang: *'Vergeef ons onze schuld zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven.'*

Iemand heeft eens alle hertalingen van het Onze Vader naast elkaar gelegd.

Alle woorden zijn veranderd of vervallen maar deze zin is altijd blijven staan: *'Vergeef ons onze schuld zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven.'*

Ik wil u ten slotte drie verhalen vertellen over dat woord omdat het met het hart van geloof te maken heeft.

Een oorlogsmisdadiger had een buitengewoon schuldgevoel ten aanzien van wat hij misdaan had. Hij waagt de sprong. Hij ging de confrontatie aan en vroeg aan Simon Wiesental: 'Wil, kun je mij vergeven?'

'Nee', zei Simon Wiesental... 'alleen de slachtoffers kunnen vergeven.'

Dit voorbeeld werd verteld in een filosofen/theologen club...

- Een zei: 'Alleen God kan vergeven...'
- 'Ik ben blij dat ik God niet ben', zei een ander,
- weer een ander zei: 'God is groter dan ons hart.'

Ik vertelde dit verhaal op een lunchgroep met collega's.

Iemand zei: 'Mijn oom zat in het verzet...vreselijk mishandeld.

Na de oorlog werd hij priester en trad in in een slotklooster.

Hij was portier...hij zag iemand aankomen en herkende de man als zijn beul. De man vroeg...: "Ik wil biechten." ...ze herkenden elkaar... toen ging het klokje van de kapel voor het middaggebed.

De oom zei...: "Ik ga eerst bidden..."

Toen hij terug kwam zei hij: 'Ok, maar eerst wil ik drie maanden lang elke week een gesprek met je...'. Toen hij na drie maanden de biecht had afgenomen....zei hij: 'Ik had een hele intense ervaring, ik voelde me ten diepste priester, vertegenwoordiger van God...'

Een 'kairos-moment' dat is een moment dat de tijd stil staat in een eeuwigheid moment...het is dan net of je bij de oorsprong bent aangekomen en even naast God zit of naast je engel.

Het is een diep gevoel dat God en mensen samenvallen als een geschenk, noem het waartoe we zijn geboren.

Ik vertelde dit verhaal aan een wijze vrouw die veel heeft meegemaakt en helder kan zien. Ze zei: 'Ik ben een boek aan het lezen...een afschuwelijk boek over een vrouw die in de gevangenis mishandeld wordt.' Tijdens een lunchpauze hoort ze een andere bewaker vragen wat haar beul vanmiddag ging doen...

Hij zei: 'Ik ga een wit konijntje kopen voor mijn dochter die jarig is.....'
Daar eindigt het verhaal.

De vrouw zei: 'In ieder van ons schuilt een wolf en een lam en weet je wie wint? Degene die je te eten geeft.....'

Toen Steven Covey het boek van de 7 geboortegeschenken had geschreven kwam hij tot de ontdekking dat hij het achtste geboortegeschenk was vergeten.

Het gaat over verlangen dat verder reikt dan de dood.

Hij haalde president Sadat aan, de president van Egypte.

Na de Jom Kipoer oorlog, waar hij als overwinnaar uit de strijd kwam en op handen werd gedragen, zei hij tegen zijn vrouw:

'Ik ga naar Jeruzalem om Begin de vredeshand aan te reiken.'

Zijn vrouw zei: 'Als je dat doet kan het je dood betekenen...'

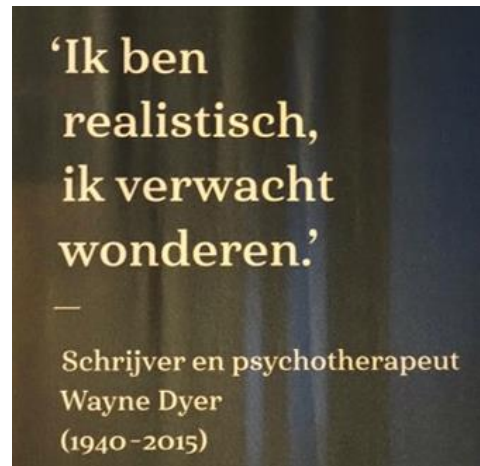
Hij zei: 'Zonder vrede is er geen toekomst voor mijn volk.'

Hij ging en ze reikten elkaar de hand. Sadat is vermoord.

Covey herschreef zijn boek en zei in een toelichting:

‘Het verlangen reikt verder dan eigen belang en gaat over de dood heen’

- Het is een sprong in het diepe en weten dat je opgevangen wordt.
- Vrede en vergeving zijn ten diepste kairos momenten. Het is het moment dat de hemel de aarde raakt in een onvergetelijk moment.

Tenslotte:

Een man zoekt 's avonds onder het licht van een lantaarnpaal de sleutel van zijn huis. De buurman ziet het en zoekt mee.

Op een gegeven moment zoekt de hele buurt mee.

Een van hen vraagt na lang zoeken: ‘Weet je zeker dat je de sleutel onder de lantaarnpaal verloren bent?’ ‘Nee’, zei de man, ‘maar hier is het tenminste licht.’ Waar ga je zoeken als het duister is? Je moet dan een sprong in het duister maken.

Lezing Wim Smeets (invaller voor Nicolette Hijweege, die wegens ziekte verhinderd was): **Geloven met handen, luisteren met ruimte**

Al ruim een uur zit u hier, er is al veel gezegd, veel om over na te denken. Heeft u ruimte voor nog een verhaal? Handen, dienstbaarheid aan en in de wereld, daarover gaat mijn bijdrage.

of nee... mijn bijdrage gaat over mensen als u en ik, mensen met besognes, verhalen, verlangens.

En de dienstbaarheid waar wij het over gaan hebben, betreft 'luisteren'. Eenvoudiger kan het bijna niet....

Of is het minder eenvoudig dan we denken, omdat we zo graag iets willen 'doen' als we dienstbaar willen zijn?

Een voorbeeld uit de praktijk:

Een vrouw, eind 80, alleenstaand, verminderd vitaal maar wel wilskrachtig. Haar sociale omgeving wordt steeds kleiner. Zij wil graag een vrijwilliger voor 'goede gesprekken, samen er op uit naar musea of een concert, voor samen dingen doen in huis'.

Ik koppel haar aan een vrijwilliger waarmee ze haar spirituele grond en interesses deelt. Na 2 gesprekken komt zij terug op haar verlangen naar iemand met wie ze naar musea of een concert gaat (lieft op woensdagen). Voor samen dingen doen en opruimen in huis heeft ze al iemand. Ze waardeert de gesprekken met de vrijwilliger wel, maar wil dit toch liever.

Ik kan aan haar vraag niet voldoen en weet het ook niet te regelen....

En wat is luisteren dan:

Is het doen of is het laten?

Is het ontvangen of is het geven?

Is het volgen of richting geven,

op het puntje van je stoel of achterover tegen de leuning?

En ook....

Waar ben je zelf in dat luisteren,

wat resoneert er in je mee?

Heb je ruimte om te luisteren,

ben je helemaal bij de ander of ook nog een beetje bij jezelf?

Dient het bij jezelf zijn het luisteren of staat het luisteren in de weg?

Het verhaal van mevrouw K gaat verder

Ik wil mevrouw graag helpen,

ik ken iemand uit de buurt die ook wat geïsoleerd is,

ik zeg toe aan de vrijwilliger dat ik deze mevrouw bel.

Ik praat voor mijn beurt want ik bel niet,

er borrelt iets in mij, iets ethisch:

kan ik die mevrouw die de oplossing zou zijn wel ongevraagd bellen?

Ik vind ook iets: zo zonde dat mevrouw de contacten met mijn

vrijwilliger opzegt, een contact dat inhoudelijk verdiepend en

waardevol is.

Ik handel niet, laat het erbij hangen en daar vind ik dan ook weer wat van...

U begrijpt door deze vragen inmiddels al wel: luisteren met ruimte heeft van alles van doen met uw zelfervaring wanneer u luistert in een gesprek.

Wie op het puntje van haar/zijn stoel luistert naar de ander, raakt het contact met zichzelf kwijt en verdwijnt in het verhaal.

Luister je heel inhoudelijk met je herkenningsradar aan, dan voel je al snel de neiging in je wakker worden om een gelijkaardige ervaring te vertellen. De verteller kan dan blij zijn met die herkenning en/of denken....: oh hm ik was toch aan het vertellen en nog niet klaar... de ander lijkt het wel over te nemen.

Weer een andere mogelijkheid is, en dat herken je vast als verteller en als luisteraar, dat de luisteraar zo betrokken op je is dat deze je

graag wat gunt, of suggesties doet om zaken op te lossen, terwijl de verteller eigenlijk alleen maar wil vertellen en eigenlijk bij al die goedbedoelde adviezen en oplossingen denkt: laat mij nou, ik zit helemaal niet op oplossingen te wachten ...

Luisteren en vertellen, het lijkt zo eenvoudig en toch luisteren en spreken we vaak langs elkaar heen.

In het beeld van een gesprek als een potje tennis wil ik een paar voorbeelden geven:

het gesprek als een potje tennis kan variëren tussen

- een uitwisseling waarin je de bal zo lang mogelijk vriendelijk heen en weer speelt, je vangt op en speelt de ander in de hand en houdt het gesprek op een prettige en betrokken manier gaande.
- een uitwisseling waarin je naast elkaar loopt en waarin je door de vragen die je stelt de bal steeds verder speelt ... zo kun je naast elkaar (samen?) een heel parcours afleggen of een hele reis maken, maar uiteindelijk de draad kwijt zijn.
- een uitwisseling waarin je elkaar alle hoeken van het veld laat zien, je hebt moeite elkaar bij te houden, ook omdat het onderwerp steeds wisselt en de afstemming niet optimaal is.
- een uitwisseling waarin je op de man speelt en vragen afvuurt waar de ander zo direct en snel mogelijk op moet reageren.
- een uitwisseling waarin je verrast wordt door de moves van de ander die onverwacht nabij of afstandelijk, dialogisch of discussiërend van aard kunnen zijn.

Allemaal mooi en aardig, maar wat verwachten we dan wanneer we luisteren met ruimte?

Wie luistert met ruimte:

- luistert 'zelf-bewust', dat wil zeggen dat je je bewust bent van wat het vertelde (en de context) in jou oproept en je vraagt je bij een innerlijke reactie af of die het vertellen van de ander dient of meer een oprisping uit het zelf is.

Wie luistert met ruimte:

- is zich ervan bewust dat vertellen aan de luisteraar voor de verteller ook een vertellen aan en een verwoorden voor zichzelf is.

Dat verwoorden is een belangrijke bezigheid...:
 het helpt uitdrukking te geven aan (eventueel woorden te zoeken voor), het helpt ordenen, het helpt verbinden.

Degene die die verwoording, ordening, verbinding het beste kan realiseren, is de verteller. Als luisteraar kun je daarin luisterend ondersteunen. Dat je goed luistert, wordt zichtbaar in de samenvattingen of parafrases die je geeft of het echoën (het herhalen van een woord dat de ander gebruikt om het opnieuw aan te bieden opdat het verder uitgediept wordt).

Wie luistert met ruimte:

- wordt zich ervan bewust dat dat wat je de ander gunt, dat wat je de ander vraagt, dat wat je evalueert of bevestigt, de ander uit het eigen verhaal haalt en mogelijk meer zegt over jezelf dan over de ander. Daarmee is het belangrijk om dat als een zelfonthulling (een ik uitspraak) terug te geven...

Wie luistert met ruimte:

- geeft de ander dus vertel-ruimte en houdt eigen reacties wat terug opdat de ander tot verder vertellen komt.

Daarmee vertrouwt de luisteraar het vertelde en het vertellen toe aan de verteller, deze vindt haar/zijn weg.

Een voorbeeld:

ter voorbereiding op deze lezing gingen we in gesprek:

Op de vraag 'wat houdt je bezig' begon ik te vertellen over een situatie uit het werk.

Ontmoetingen met een meneer en zijn vrouw. Meneer is iets jonger dan ik ben en heeft een CVA gehad en is daardoor halfzijdig verlamd. Meneer woont in een zorginstelling. Vlak na de CVA zijn er met verschillende zorgverleners gesprekken geweest over levensbeëindiging. Meneer en zijn vrouw hebben daartoe niet besloten. Ondertussen dienen nieuwe vragen zich aan, bijvoorbeeld rond de woonsituatie van meneer. Opnieuw wordt er door vele zorgverleners zo goed mogelijk ondersteuning geboden en ingespeeld op wat er nodig lijkt. Voor mij echter speelt de vraag: hebben we

meneer voldoende gehoord, laten we hem niet in de steek als we tegen hem zeggen: ‘Als u het niet weet, geen keuze kunt maken, wij weten het ook niet.’ Hebben we hem voldoende gehoord?

(Door de slechte geluidskwaliteit lukt het helaas niet om een stukje van het gesprek te laten zien en horen.)

Het fragment zou laten zien dat het verhaal van meneer eerdere ervaringen van mij (in relatie tot zijn ouders) en de ervaring van ‘ik zou daar ook kunnen zitten’ in hem oproept.

Een associatie die ik tijdens

het gesprek had is de rol van tijd. Wanneer de tijd zich beperkt tot het hier en nu, dan kan er genoten worden van de vette loempia, wanneer er gedacht wordt in termen van de komende 20 jaar dan lijkt het uitzichtloos. Is de vraag als vraag wel te beantwoorden of leeft het antwoord zich (zoals ook zo vaak bij rouw en verlies...) Ik leg deze associatie voor en het wordt meegenomen in de overwegingen. Luisteren met ruimte is hier dan:

- bewustwording van de wijze waarop het verhaal van meneer verbonden is met situaties uit het eigen leven en hoe dit van invloed is op zijn luisterruimte.

- in de betrokkenheid van het luisteren ook een associatie stroom toelaten om vervolgens af te wegen of die associatie in het gesprek een bijdrage zou kunnen leveren. (Ik heb het dan over de bewustwording van de rol die tijd speelt in het te geven, het vinden van een antwoord.)

Voor het vervolg van dit verhaal ga ik nu niet verder in op technische details van luisteren met ruimte, dat zou te ver gaan. Wel wil ik nog kort stil staan bij de vraag of luisteren met ruimte met charitas, dienstbaarheid van doen heeft.

Wie luistert met ruimte:

is dienstbaar aan de ander en de wereld, omdat de verteller
 -al vertellend zicht krijgt op wat voor haar/hem van waarde is.
 -al vertellend en ordenend verbindingen legt en inzichten opdoet die
 hij/zij mogelijk al leeft en die van haar/hem zijn, in plaats van dat
 hij/zij moet reageren op beelden en inzichten van een ander
 -omdat de wereld gebaat is bij dialoog/luisteren en gedeelde
 intentionaliteit meer dan bij discussies, overtuigingen en polarisatie.

En wat betekent dat luisteren dan voor de luisteraar en uiteindelijk
 ook voor de gemeenschap?

Luisteren betekent:

- gehoor geven aan een appel,
- nabij blijven ondanks ervaring van onmacht, verdriet of pijn,
- trouw zijn in verbondenheid met 'Ik zal er zijn',
- het bewust worden van verwevenheid van levens en thematieken
 die in levens spelen,
- bereidheid om deel van een weefsel te zijn (te dragen en gedragen
 te worden).

Dat dat ongemak met zich meebrengt dat klopt, dat het vragen bij je
 oproept ook, maar in het licht van 'Ik zal er zijn' ontstaat er ook
 ruimte. Ruimte om je mens, om je kwetsbaar en afhankelijk te weten.
 Ruimte om te luisteren, nabij te zijn, om je deel van een weefsel te
 weten, een weefsel dat wij samen zijn en maken, om zo 'geloof' te
 doen, handen en voeten te geven aan een visioen: een wereld waar
 recht wordt gedaan. Ruimte ook om te genieten van wat je toevalt,
 om je zegeningen te tellen en dankbaar te zijn voor wat er, naast leed
 en verdriet, ook is.

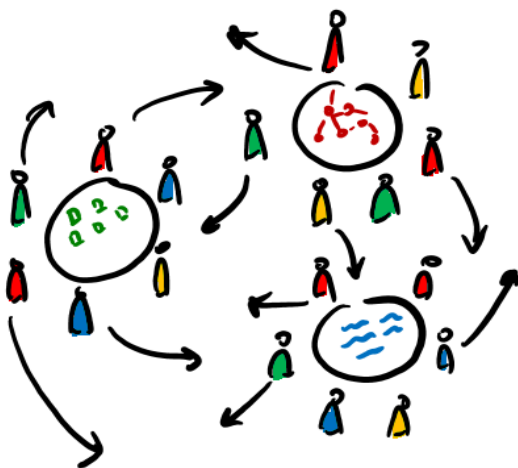
World Café

Na de inspirerende input van de drie sprekers werden de aanwezigen verwelkomd bij het “World Café”. Cunera Buist gaf eerst een korte uitleg:

“Wat is een World Café?”

Een ‘World Café’ is een levendige ontmoeting van mensen die aan ronde tafels plaatsnemen in één ruimte. In de zo gevormde kleinere groepen wordt geprobeerd gezamenlijk antwoord te geven op een aantal open vragen. Die vragen doen ertoe, ze zoeken naar een uitdagend toekomstbeeld en hebben betrekking op de lezingen die gegeven zijn. Door met elkaar daarover te praten komen verschillende (nieuwe) perspectieven en ideeën met betrekking tot het besproken onderwerp naar boven.

Hoe werkt een World Café?

Iedere deelnemer legt een persoonlijke route door het ‘World Café’ af.

Hij/zij gaat drie keer aan een andere tafel zitten, iedere keer in een andere samenstelling én bij een andere vraag.

De drie tafelnummers (1 tot en met 9) staan vermeld op de persoonlijke badge die iedereen bij binnenkomst gekregen heeft.

Het tafelgesprek vindt plaats onder leiding van een *tafelhost* die daartoe is uitgenodigd.

Elke tafelronde duurt 15 minuten, een rondebels kondigt de tafelwissel aan.

Waarom een World Café?

Door de open vragen zijn veel gedachten en (nieuwe) ideeën mogelijk.

Uiting van dit alles gebeurt in de vorm van een tekst(ballon), een tekening of een krabbel met gekleurde stiften op een papieren tafelkleed.

Creativiteit en ‘out of the box’ denken staan hierbij voorop.

Na de eerste ronde staat er al iets op het tafelkleed, dit wordt gebruikt en verder aangevuld in de volgende twee rondes.

Kortom: Door het World Café kom je samen verder!”

Borrel

Samenvatting en afsluiting

Na de borrel sloot Peter Nissen het symposium af met een samenvatting van de discussies in het World Café.

Daarbij had hij twee opmerkingen vooraf:

1. Bij het rondlopen langs de tafels van het World Café viel hem op dat er zeer geanimeerd en levendig gesproken werd. Alleen dat al maakt het symposium geslaagd.
2. Het viel hem ook op dat er veel pijn en verdriet rond de teloorgang van de kerk op de tafelkleden geschreven stond.

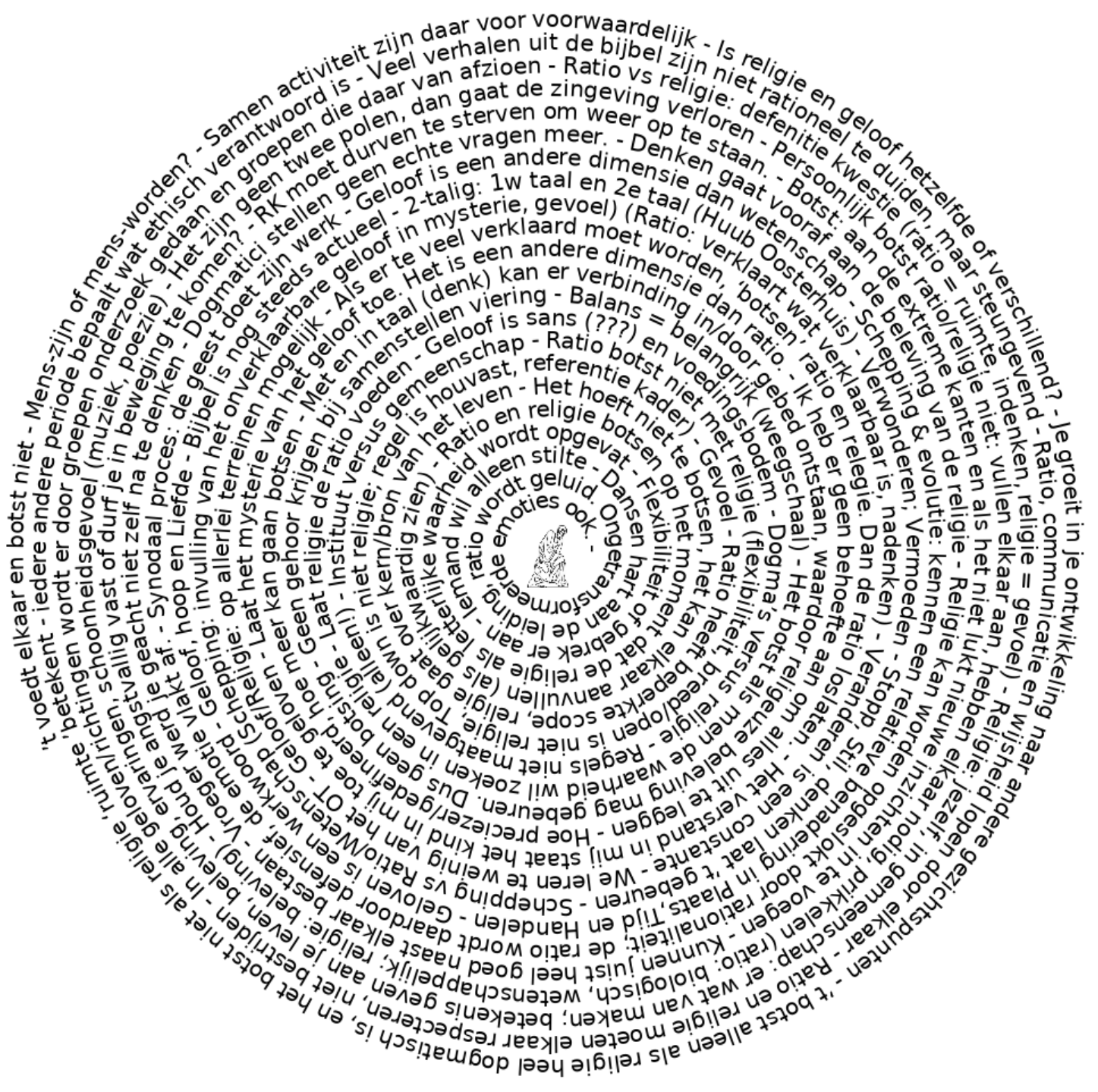
Volgens Peter wordt hier op zondagen in veel kerken over gesproken, maar vinden mensen het toch moeilijk ermee om te gaan. Hij haalt de Belgische psychiater Dirk De Wachter aan die in zijn boeken uitlegt dat pijn er mag zijn. De Wachter lijkt een grotere impact te hebben dan de verkondigers in de kerk.

Vervolgens richt hij zich op de drie thema's en de daaraan gerelateerde opmerkingen in het World Café:

Geloven met het hoofd:

Er is veel herkenning; er wordt gepleit voor een balans tussen geloven met het hoofd en met het hart: 'ze kunnen elkaar ook voeden en aanvullen', 'het is anders maar het is wel gelijkwaardig',

Peter gaat nog in op de ecclesiologie: wat is kerk eigenlijk?
 ‘Kerk is een gebouw’, ‘het belang van bij elkaar komen’,
 ‘vertrouwdheid’, ‘gemeenschap, communio’, ‘ontmoeten’, ‘koffie
 drinken’, ‘belang van het vieren, liturgie’, ‘troostende hand op je
 schouder’.

Hij sluit af met de opmerking dat de theologie van de toekomst er
 een moet zijn die uitgaat van de kwetsbaarheid van ons allemaal.
 De Paus heeft de vergelijking getrokken met een veldhospitaal: de
 kerk als veldhospitaal voor gewonde gelovigen. Het gaat om
 dienstbaarheid aan kwetsbare mensen in de wereld.

In dit verband haalt Peter nog een uitspraak aan van de Franse
 bisschop Jacques Gaillot die in 1995 in botsing kwam met de curie,
 door het Vaticaan uit zijn ambt werd ontzet en daarna bisschop werd
 van het in de 5e eeuw ten onder gegane bisdom Partenia in Algerije.
 Bisschop Gaillot zocht vooral het gesprek met mensen die door de
 maatschappij naar de rand werden geschoven en dikwijls ook door de
 Kerk scheef aan werden gekeken.

Bisschop Gaillot stelde toen voor zichzelf zeer overtuigend vast: “Een
 Kerk die niet dient, dient tot niets.”

Peter: ‘De leer hoeft niet dichtgetimmerd te zijn, we zijn allemaal
 zoekende.’ Daarmee sloot hij af en kwam met deze uitspraak dicht bij
 de woorden van Gerard Oostvogel, die Jan Ham bij het welkom bij dit
 symposium aangehaald had: ‘We zijn in deze kerk bij elkaar in het
 vermoeden van zijn aanwezigheid.’

Met hoofd, hart en handen geloven in toekomst!

In dit symposium vroegen wij ons af hoe wij als gelovige gemeenschap met hoofd, hart en handen de toekomst ingaan. Uit de verslaglegging van de drie lezingen, het World Café en de samenvatting van Peter Nissen in dit boekje, heeft u kunnen opmaken dat geloven niet iets onwerelds is. Geloof is enerzijds noodzakelijk om de “zekerheid” van een dogmatische kerk te kunnen relativeren, anderzijds doet datzelfde geloven iets met je. Het gelovig zijn maakt iets in je wakker, dat je zou kunnen omschrijven als het herkennen van waarden, van het goede in jezelf.

Waarden die je in staat stellen om je omgeving te zien, en je daarin verantwoordelijk te voelen
Dat allemaal vanuit die ene gedachte:

“Een Kerk die niet dient, dient tot niets.”

Wij (leden van het organisatieteam) willen u allen hartelijk danken voor uw aanwezigheid en bijdrage tijdens het symposium. We hopen van harte dat wij met elkaar, mede door dit symposium, “met vertrouwen verder” kunnen gaan.

Heleen Bastiaanse, Cunera Buist, Jan Ham, Monique Nauta, Hélène Röling en Gerard Weersink